

Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi
Van Yüzüncü Yıl University
The Journal of Social Sciences Institute
Yıl / Year: 2020 - Sayı / Issue: 47
Sayfa/Page: 99-118
ISSN: 1302-6879

Daire Formu ve Günümüz Seramik Sanatına Yansımaları *Reflections of the Circle Form in Ceramic Art*

• Yasemin TANRIVERDİ*

*Dr., Mimar Sinan Güzel Sanatlar Üniversitesi, Güzel Sanatlar Fakültesi, Seramik ve Cam Tasarımı Bölümü, İstanbul /Türkiye.
Dr., Mimar Sinan Fine Arts University, Faculty of Fine Arts, Ceramics and Glass Design Department, Istanbul / Turkey.
yasem.t5@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6869-4454

Makale Bilgisi | Article Information

Makale Türü / Article Type:
Araştırma Makalesi/ Research Article
Geliş Tarihi / Date Received:
08/01/2020
Kabul Tarihi / Date Accepted:
21/02/2020
Yayın Tarihi / Date Published:
31/03/2020

Atf: Tanrıverdi, Y. (2020). Daire Formu ve Günümüz Seramik Sanatına Yansımaları. *Van Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 47, 99-118

Citation: Tanrıverdi, Y. (2020). Reflections of the Circle Form in Ceramic Art. *Van Yüzüncü Yıl University the Journal of Social Sciences Institute*, 47, 99-118

Öz

Sade ve basit bir forma sahip olan daire, bünyesinde geçmiş geleceği ve anı barındırır. Dünyamız, güneş ve tüm gezegenler, metal paralar, görmeye yarayan göz, daire şeklindedir. Bu geometrik form geçmiş dönemden bu güne insanlığı için güçlü simgelerin biri olmuştur. Simgeler, düşüncelerin veya soyut kavramların somutlaştırılmış, grafik gösterimi şeklinde karşımıza çıkmaktadır. İlk Çağlardan bu yana daire formu simgesel olarak yaşamın bir parçası durumundadır. Yerleşim alanlarının kurulum şeklinden tutun da, gücün, sonsuzluğun anlatılmak istendiği bir çok şekil daire şeklindedir. Simgeler bize düşünme alanları sunarlar. İnsanda var olan simgesel düşünme şekli, sanatçıların da eserlerinde ortaya çıkar. İçerisinde farklı anlamlar barındıran daire formu başı ve sonu olmayan sonsuzluk fikrini devindirir. Formalist yaklaşım biçimi ile çalışan birçok sanatçı eserlerinde daire şeklini kullanmaktadır. Bu çalışmada daire formunun simgesel olarak görüldüğü yerler araştırılmıştır. Bu denli kuvvetli bir aktarım gücü olan daire formunun toplumsal bellek üzerindeki izlerinden yola çıkarak, bu kavramla çalışan sanatçılar ve ele alış nedenleri eserleri üzerinden incelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: Daire, sembol, seramik sanatı, kültür.

Abstract

The circle, which has a plain and simple form, contains the past, the future and the moment. Our world, the sun, all the planets, coins, the eye that has the function of seeing, are all shaped like a circle. From past to present, this geometric form has been a powerful symbol for humans. Icons appear as embodied, graphical representation of thoughts or abstract concepts. Since the early ages, the circle form has been a part of life in a symbolic way. Many shapes with which power or infinity are expressed, are symbolized with the circle. The icons offer us a space of thinking. The symbolic way of thinking in human beings also emerges in the works of artists. Circle form, which has different meanings in it, impels the idea of infinity by having no beginning and no end. Many artists who work with a formalist approach, use circle shape in their works. In this study, the places where the circle form is seen as symbolic are researched. The artists working with this form and their reasons for handling the apartment are presented. Starting from the traces of this form on social memory, the artists working with this concept and the reasons for their approach to this concept are presented.

Keywords: Circle, symbol, ceramic art, culture.

Giriş

Geometrik formlar ile günlük yaşamda sıklıkla karşılaşılır. Fakat yaşamın akışı içerisinde bu formları somut bir zemine taşımak kolay olmaz. Daire de bu formlardan biridir. Sofrada kullanılan porselen tabaklar, fincanlar, bardaklar gibi nesnelerin birçoğu daire şeklindedir. Daire bütün şekillerin içinden çıktığı eksiksiz bir geometrik formdur. Göksel birliğin de bir temsili olan daire formu, aynı zamanda evrensel bir formdur. Güneş sistemi dairesel bir şekilde döngüsünü sürdürürken, güneşin ve gezegenlerin formu da yuvarlaktır. Daire, hareketsiz görünse de hareketin sembolüdür. Bu form bir döngüsellik içerisinde bütünselliğin bir sembolüdür. Geometride daireyi incelediğinde bir merkezi bulunduğu ve çeper dediğimiz noktaların daireye eşit uzaklıkta olduğu görülmektedir. Bir hacimden bahsettiğinde buna küre veya yuvarlak, fakat düzlem üzerinde adına daire veya çember denildiği bilinmektedir. Bu çalışma genelinde simgesel olarak daire formu ele alınması nedeni ile “daire” ifadesi kullanılmıştır.

Geometrik bir form olan dairenin yaşamdaki etkisi birçok düşünürün ve sanatçının ele aldığı bir konu haline gelmiştir. Gaston Bachelard “Mekânın Fenomenolojisi” adlı kitabında metafizikçilerin kısa sözlerinin sonucunda hakikate ulaşabildiklerinden, bu yönleriyle şairlere benzediklerinden bahseder. Jaspers’in Von der Wahrhe adlı kitabından “Her şey, kendinde yuvarlaktır sanki.” cümlesini alabiliriz. Van Gogh ise şöyle yazmıştır “Yaşam, neticede yuvarlaktır.” Joe Bousquet de, Van Gogh’un sözlerinden habersiz olarak kendisine

yaşamın güzel olduğunu söylediklerinde. “Hayır! Yaşam yuvarlaktır.” demiştir. La Fontaine’in bir şarkı sözünde ise “Bir ceviz beni yusuvarlak kılar.” geçer. Geldikleri yerler birbirlerinden çok farklı bu dört düşünce de, fenomenolojik meseleyi açık bir şekilde ortaya koymaktadırlar (Bachelard, 2008: 277). Ressam, şair, filozof ve fabl yazarı Bachelard’ın bu örnekleri sunmasının nedeni, bir fenomenoloji belgesi ile bizlere sunduğu bu kaynaklardan yola çıkarak varlığın kendi merkezinde nasıl toplandığını göstermek ve belgeleri çoğaltarak paylaşılabılır bir hale getirmektir. Daire formunun insan yaşamındaki çeşitliliği, herkes tarafından farklı şekilde ele alınmış, gerek düşünürler gerekse sanatçılar tarafından farklı yorumları belleklerdeki yeri hakkında bilgi vermiştir.

Daire simgesi bugünkü yaşamın çok farklı bir fenomeninde de ilginç bir rol oynamıştır ve hâlâ da önemini sürdürmeye devam etmektedir. Düşünürler bu sembolü farklı noktalardan ele alarak çıkarımlar yapmışlardır. Carl G. Jung daire sembolünü, UFO (Tanımlanamayan Uçan Nesnelere) olarak bilinen uçan yuvarlak cisimlere ilişkin “görsel dedikodu” üzerinden ele almıştır. Jung, UFO’ları bütün kontrol daireyle simgelenmiş olan psişik bir içeriğin (bütünlüğün) bir yansıması –projeksiyonu- olarak açıklamaktadır. Bir başka türlü bu “görsel dedikodu”, zamanımızdaki pek çok rüyada da görülebileceği gibi, iki yönlü kolektif psişenin, apokaliptik çağımızdaki yarılmayı daire sembolünün iyileştirme çabası olarak açıklar (Jung, 2017: 245). Jung’a göre eski simgeler ortadan kalktıktan sonra toplum içerisinde bu simgelerin yerine yenilerinin gelmediği görülmüştür, bu durum batı toplumlarında bilinç altının yok oluşunun toplumsal belleğin giderek kaybolduğunun bir göstergesidir. Jung bu durumun kökensel sebebinin de ‘bilimsel usçuluk’ niteliği olduğunu söylemiştir (Küçükhemek, 2018: 102). Jung buradan yola çıkarak toplumların giderek kaybettiği ruhsal bağı tekrar kuvvetlendirme çabası içine girmiştir. Topluluklar arasında kolektif bağın kurulmasında önemli bir yeri olan sembollerin yitirilmesi durumunda kişilerde birlik, bütünlük duygusu da zaman içinde yok olmaya başlamaktadır. Jung’a göre bazı semboller çok önemlidir ve semboller, nitelikleri ve geldiği köken bakımından sadece bireysel değildir aynı zamanda kolektiflerdir de. Jung özellikle Dinsel sembollerin kolektif olduğunu söyler, bu simgeler uzun süreli ve özenli çalışmaların sonunda ortaya çıkmışlardır. Bu geçmişin ortak planlarının bir parçası durumundadır (Jung, 2009: 55). Luke Hockley de simgelerin giderek azaldığını, artık düşünmediğimiz pek çok kavramın yitip gittiğini ve bu nedenle bilincimizde, kolektif belleği oluşturan bağların yok olduğunu düşünmektedir.

İngiliz matematikçi, gök bilimci, ilahiyatçı ve fizikçi Isaac Newton ise hareket yasalarından birincisini, cisimlerin bir kuvvet etkisi tarafından durumunu değiştirmeye zorlanmadıkça düzgün doğrusal hareketini veya durağanlığını koruduğundan yola çıkarak açıklar. “Newtons Principia, The Mathematical Principles of Natural” adlı kitabında şöyle anlatır;

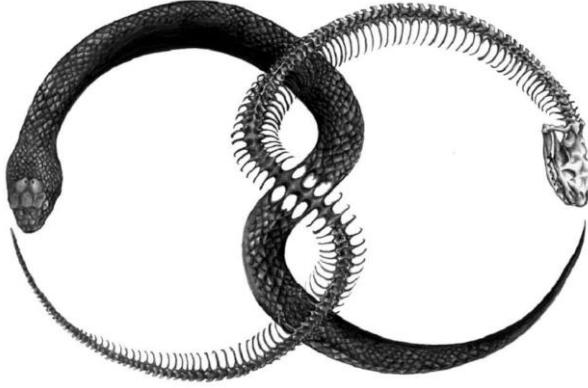
Newton, küçülme derecesinin ne olacağını tahmin etmek için, ayın yerçekimi kuvveti ile yörüngede tutulduğu varsayılırsa, benzer bir güçle, birincil gezegenlerin de güneş etrafında dolaşması gerektiğini düşündü. Birkaç gezegenin döngülerini, güneşten uzaklıklarına göre karşılaştırarak, eğer gezegenler yörüngelerinde yerçekimi gibi bir güç sayesinde duruyorlarsa, bu kuvvetin gücü güneşe olan uzaklıklarının iki katı oranında azalmalıdır sonucuna ulaştı. Newton bu sonuca ulaşırken, gezegenlerin güneşe ortak merkezli tam daireler şeklinde hareket ettiklerini varsaydı. Peki bu ay’ın da hareket kanunu muydu aynı zamanda? (Newton, 1846: 17).

Yine aynı kitapta Newton’a göre, sanatta geometrik unsurlar incelendiğinde, sanatçının kusursuz bir hassasiyetle çalışmadığından, yapılan işin mekaniğinin geometriden ayırt edildiğinden, sadece mükemmel olana geometrik daha az mükemmel olana ise mekanik denildiğinden bahseder. Ancak hataların sanatta değil, sanatçılarda olduğunu ve onların daha az doğrulukla çalışan kusursuz bir tamirci olduklarını düşünmektedir (Newton, 1846: 65).

Ernst Cassirer ise “Sembol Kavramının Doğası” adlı kitabında daireden şöyle bahseder:

“Öklit geometrisinin düzlemi küre yüzeyiyle, düz çizgiler bu küre yüzeyi üstündeki büyük dairelerle değiştirilirse, Öklit geometrisinin bütün önermelerini bu yer küreye taşıyabileceğimiz sonucuna varırız. Aynı şekilde, Rieman geometrisinin ‘düz çizgileri’ yerine daha büyük küre daireleri konursa, Rieman geometrisinin düzleme ilişkin önermeleri, küreye uygun hale gelmiş Öklit geometrisinin önermelerine taşınabilir.” (Cassirer, 2011: 208).

Mitolojide Ouroboros olarak bilinen, eski Yunanca’da kuyruğunu yiyen yılan ya da ejderha anlamındaki simge, kendi kuyruğunu yiyerek, ‘doğanın ebedi döngüsünü’ anlatmaktadır.

Görsel 1: Nietzsche, Bengi Dönüş

Nietzsche, bir teori olan Bengi Dönüşü evrendeki bütün olayların, deneyimlerin ve zamanın, döngüsel bir form içerisinde sonsuza kadar tekrarlandığı tezini ileri sürmüştür. Nietzsche'ye göre; bir teori olarak dönüş, evrendeki tüm olayların ve deneyimlerin sonsuza dek tekrarlanacağı fikridir. Nietzsche bu teoriyi birkaç varsayım üzerine dayandırmıştır: 1) Evrenin sınırlı miktarda enerji içerdiği (enerjinin konuşma yasası), 2) Bu enerjinin varsayılabileceği olası durumların sonlu olduğu ve 3) Zamanın sonsuz olduğu. Bu üç binaya dayanarak, gerçekleşen her şeyin ad infinitum'da tekrarlanacağı sonucuna vardı. Kişisel bir bakış açısından, bu, kendi hayatımızın ve bize olan her şeyin ve yaşadığımız her şeyin tekrar tekrar olacağı anlamına gelir.¹ Antik Yunanca'da Apeiron, "sınırlı olmayan" manasına gelmektedir. Sözcüğün kökü peiron ölümlü anlamına gelir, başına gelen 'a' eki olumsuzluk ekidir. Etimolojik olarak sonsuz anlamına gelse de, "belirlenemez olan" anlamını içerisinde taşımaktadır.²

¹ Nietzsche, <https://academyofideas.com/2016/02/nietzsche-the-eternal-return-suffering-and-the-affirmation-of-life/> 12/10/2019

² Apeiron, <https://tr.wikipedia.org/wiki/Apeiron>, 2/11/2019

(2)

(3)

Görsel (2): Göbekli Tepe, D Yapısının Görüntüsü

Görsel (3): Göbekli Tepe, Kireçtaşından yapılmış daire şeklinde heykel

Antropolojik açıdan daire formu incelendiğinde, Neolitik dönemde kurulan bazı şehirlerin dairesel bir düzlem içerisinde yerleştiği görülmektedir. Bu yerleşimlerden biri, şu anda tarihi en eski yerleşimlerden biri olan Göbekli Tepedir. Yaklaşık 12.000 yıl önce, Dicle ve Fırat nehirlerinin bulunduğu bölgeye kurulan yerleşim yerinin bulunuşunun tarihi son 10-15 yıllık bir geçmişe dayanmaktadır. Yazılı tarihin akışını değiştiren bu yerleşim yerinin duvar blokların dairesel bir form üzerine yerleştirilmesinden meydana geldiğini görmekteyiz. Yine bu kazılar esnasında işlevinin tam olarak bilinemediği, sadece burada görülen kireç taşından yapılmış büyük bir daireye rastlanmıştır (Schmidt, 2014: 163). Semboller, kültürün maddi ve manevi ilkelerinin vahdeti olması sebebi ile, ait olma hissi yaratarak ilişkiyi kuvvetlendirmektedir. Bu açıdan düşünüldüğünde semboller, kültürel unsurların aktarımında neredeyse en sık kullanılan öge olmuştur (Koca, 2010:90). Daire formu insanoğlunun var olduğu günden bu yana önemli bir sembol olmuş, halen de olmaya devam etmektedir.

(4)

(5)

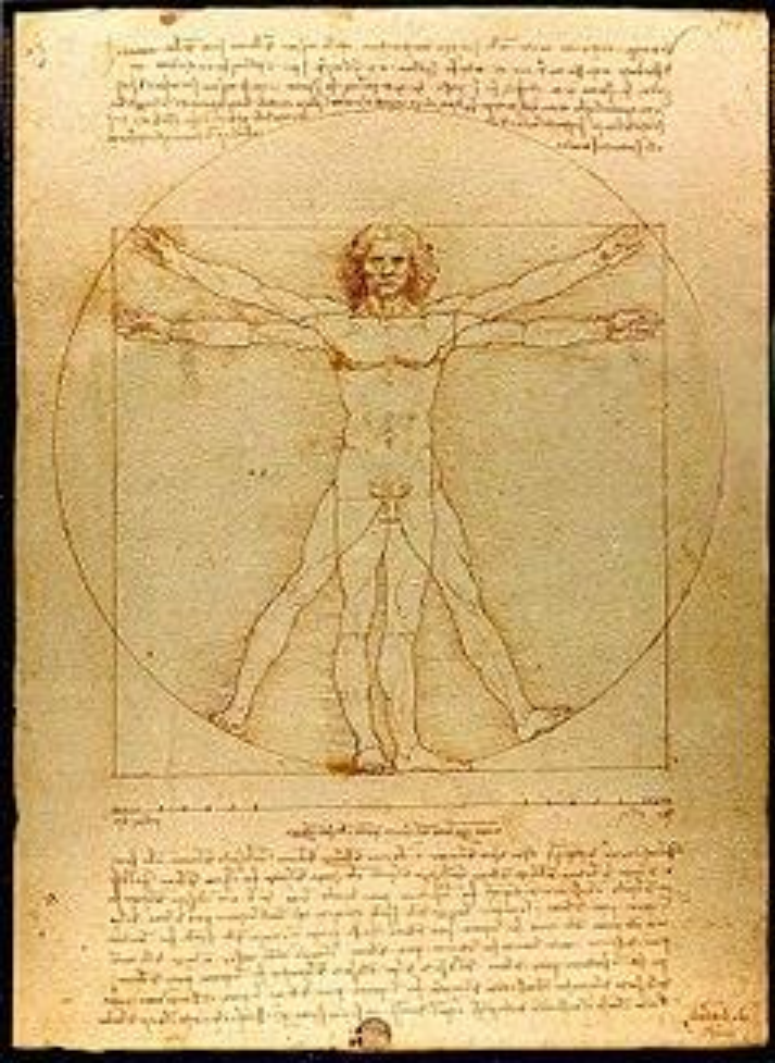
Görsel (4): İtalya’da yıldız şeklinde surlarıyla Palmanova kent görüntüsü.

Görsel (5): Paris’te Place de L’Etoile’de daire şeklinde birleşen bir cadde görüntüsü.

Görsel 4’te yer alan Ortaçağ kenti bir mandala planı usulü ile inşa edilmiştir. Daire biçimine benzer olan bir duvarla çevrilidir. Matematiksel olarak dairenin kareye çevrilme şeklinin bir temsilidir. Planda iki ana cadde kenti çeyreklere bölmektedir ve duvarın dört kapısında sona ermiştir. Katedral yaklaşık olarak tam merkezdedir, yani caddelerin kesişme noktasında bulunur. Ortaçağın dörde bölünmüş çeyrek kent modeli olarak da geçer, Kutsal Kitap’ta bulunan vahiyler bölümünde, dört köşeli plandan, Cennetteki Kudüs’ten ilham alınmıştır. Fakat Kutsal Kitap’ta, merkezde ise belirtildiği gibi, bir tapınak bulunmamaktadır, çünkü inanişe göre orada Kudüs’ün tam ortasında bizzat Tanrı’nın varlığı bulunmaktadır. Günümüzde, bir kentin mandala tarzında planlanışına bir örnek olan Washington kenti bulunmaktadır (Jung, 2017: 239).

Bir çok ortaçağ şehri mandala planı şeklinde kurulmuş ve yaklaşık olarak duvarları daire şeklinde inşa edilmiştir. Yine görsel 5’te başka bir modern kentteki daire şeklinde planlamaya örnek olan Paris’in üstten çekilmiş bir fotoğrafı yer almaktadır (Jung, 2017: 239).

Kültürel geçmişin bir sembolü olan ‘Türk Hamamı’ insanoğlunun temizlenme, kirlerden arınma geleneğinden yola çıkmıştır. Geleneksel mimarinin göz önüne alınarak yapıldığı Türk hamamlarında sıcaklığın, tam merkezinde bulunan zeminden 45-50 cm kadar yükseklikte, alttan ısıtılan, üstüne yatılıp terlemeye yarayan ‘göbektaşı’ daire ya da çokgen planlı yapılmış düzlük olarak adlandırılmaktadır (Eczacıbaşı, 1997:695).

Görsel 6: Leonardo Da Vinci, (1490), *Vitruvius Adam*

İtalyan Rönesans sanatçısı olan Da Vinci sadece resim alanında değil, heykel, mimari, müzik, mühendislik gibi birçok alanda eserler üretmiştir. Sanatçı insan bedenini incelemiş, yaptığı ayrıntılı çizimler sayesinde tıp alanına da katkı sağlamıştır. Görsel 4'te yer alan Vitruvius Adam Leonardo da Vinci tarafından çizilmiştir. Oranlar Sistemi, iç içe geçmiş bir daire ve kare içerisine yerleştirilmiş olup, uzuvları açık bir insan bedeninin yerleştirilerek, insan vücudunun mükemmel oranlarının ortaya konmasıdır. Orantı uyumu için, hiçbir şeyin eklenemez, azaltılamaz veya değiştirilemez, olduğunu açıklar.

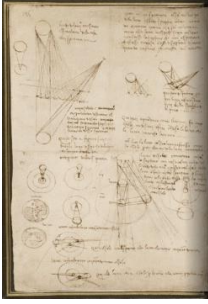
Leonardo'nun resmi, insan bedeninin geometrik bir şekilde yorumlamasıdır.

Sanatta formalizm yani biçimsellik, estetik içeriğin karşıtı olarak ortaya çıkar, artık estetik olanın yerini simgeler, çizgiler, daireler, şekiller, renkler almaya başlar. Sanatta olan bu değişim görünenin ardında yatanı düşünmek için alan açar. Biçimcilik Hançerlioğlu'na göre biçimi özden üstün tutan öğretilerin genel adıdır. Burjuva toplununun soyut sanat anlayışı, kübizm, gerçeküstücülük, dadaizm, pürizm, fovizm, faşizm vb. gibi neredeyse bütün sanat akımları özsel niteliğini yadsıyarak biçimi üstün tutmaktadır (Hançerlioğlu, 1976: 161). Seramięin tarihi çok eskilere dayanmasına rağmen seramik sanatının geçmişı çok eski değildir. Sanayi Devrimi sonrasında zanaat sürecinin geride kalması artık yerini sanata bırakmıştır. Bu nedenle seramik sanatında formu incelediğimizde karşımıza yeni dönem sanatçıları çıkmaktadır.

Geçmişten günümüze daire formu birçok sanatçının eserlerine konu olmuş, farklı disiplinlerde olduğu gibi seramik sanatında da izlerine sıkça rastlanmıştır. Çalışmanın bütününde daire formu ile çalışan bütün sanatçılara yer verilememiş, örnek teşkil edecek sınırlı sayıda yabancı ve Türk sanatçılar üzerinden daire formunun simgesel kullanımını araştırılmıştır.

Eserlerinde Daire Simgesi Kullanan Yabancı Sanatçılar

İngiltere'de bulunan Turner Contemporary, sanatın çemberinin merkezini keşfetmek adına 2016 yılında büyük bir sergi açmıştır. Geçmişten günümüze kadar 100'den fazla esere ev sahipliği yapmış olan 'Yuvarlak Köşeleri Görmek' (Seeing Round Corners) adlı sergide dairenin sanatı, yuvarlaklık, dönme ve görsel algıdan, zamanın merakına ve döngüsüne kadar geniş bir tema ve fikir yelpazesini yansıtan eserleri bir araya getirmiştir. Sergide, Leonardo da Vinci, Paul Nash, Barbara Hepworth, JMW Turner, Theaster Gates, Rebecca Horn, David Shrigley ve Bridget Riley, Gabriel Orozco, Anish Kapoor gibi eski ve yeni dönem sanatçıların eserleriyle, heykel, film, resim, tasarım, enstalasyon, performans ve fotoğraf eserleri yer almıştır. Sergi, sanatçıların bu evrensel ve yinelenen biçime nasıl yöneldiklerini ele almakta, genişlik ve zenginlik yaratarak, çağlar ve disiplinler arasında bağlantılar kurmaktadır. Yerkürenin dünyasından ve gezegenlerin rotasyonundan, insan gözünün veya en küçük atomik parçacığın şekline kadar, bir biçim ve bir fikir olarak daire, dünyayla olan ilişkinin merkezinde yer almaktadır.

(7)

(8)

(9)

Görsel 7: Leonardo da Vinci (1508), *Leonardo'nun not defterinden bir bölüm*, İngiliz Kütüphanesi

Görsel 8: Richard Long (2011), *Blaenau Ffestiniog Dairesi*, Amgueddfa Cymru Koleksiyonu

Görsel 9: William Blake (1820-21), *Günlerin Kadim, Avrupa'ya Önsöz Bir Kehanet*, Fitzwilliam Müzesi, Cambridge

Kalabalık bir sanatçı kadrosuna ev sahipliği yapan 'Yuvarlak Köşeleri Görmek' adlı sergide, daire formunun sanatçılar üzerindeki farklı yansımalar sergilenmiştir. Bazı sanatçılarda sergi hakkındaki görüşlerini sunmuşlardır. Ward ve Parsons gibi sanatçılar, dünyayı, serginin eşsiz organizasyonlarında belirgin olan belirli bir yaratıcı perspektiften bakarak, her çalışma ve konumu, ziyaretçilere yeni anlayışlar sunacak şekilde haritalandırılmış ve "yuvarlaklık" in çevresi, diskler, küreler, spiraller ve elipslere dönüştükçe, kişide uyarım sisteminin çalıştığına işaret etmişlerdir. Ayrıca, daire sembolünü, insanın kucaklama, dokunma ve gözle ilişkili bir konfor ve sıcaklık kaynağı olarak düşünmektedirler. Bu sergide yer alan geniş kapsamlı sanat eserlerini göz önünde bulundurarak, izleyicilere yeni yönlerden bakış açılarıyla inceleme imkanı sunmuşlardır.

Ward; sanatın çok basit yapıtlarının, çoklu ilişkileri ve bazen de en karmaşık tepkileri uyurabileceğini düşünmektedir. Ona göre "daire" bu potansiyele sahiptir, çünkü gündelik yaşamlarda ve dünyadaki uygarlıkların gelişimini en eskiden günümüze kadar şekillendiren nesnelere ve fenomenler ile rezonansa girmektedirler. Daire, çok çeşitli metaforik ve şiirsel deneyimleri somutlaştırma kapasitesine sahiptir.³

³ Ward,

<https://turnercontemporary.org/?s=Seeing+Round+Corners%3A&submit=Search>
12/11/2019

Parsons ise; insanoğlunun algısal dünyayı anlamaya ve yönelmeye başladığı araçlar çeşitliliklerinde büyüleyici, ama aynı zamanda belirli bir birliği ortaya koymuşlardır. Nesnelere ve görüntüleri nasıl ve neden üretilir? Onları kim yapar, ne yapılırlar ve neden önemlidirler? Sorularından yola çıkarak bu serginin, deneyimlerini anlamlandırmak için yarattığı eserleri, çok sayıda izleyiciyle buluşturma umudu içerisindeydi.⁴

Görsel 10: Gabriel Orozco, (2002), *Cazuelas (Güveç)*, seramik yerleştirme, Documenta.

Meksika’da doğmuş olan Gabriel Orozco, şu anda yaşamını Tokyo ve Meksika da sürdürmektedir. Orozco yapıtlarında sanatın sınırlarını gündelik gerçeklerle birleştirmekte ve karmaşık geometriyi organik malzemeler dengelemektedir. Sanatçı için daire, hareket açısından, yerçekimi ve erozyon ile ilgili olarak çok etkilidir. Hareket halinde olduklarında ve sürtünme ile erozyona uğradıklarında nesnelere eğilimi sanatçının daire formuyla çalışmasına etken olmuştur. Documenta sergisi için Fransa’da bir seramik atölyesinde çalışmaya başlamış ve çeşitli boyutlarda 70 parça seramik eser üretmiştir. Farklı boyutlarda tencere, tabak, kase üretmiştir. Eserler alçak bir masa üzerinde bir araya getirilmiştir. Sanatçı torna çekerken tornanın hareketinden yola çıkarak daire şeklinde eserler üretmiştir. Orozco “Daire” fikrini her zaman önemsemiş, torna üzerinde parçayı çevirip kaseyi oluşturduktan sonra, dönmeye devam eden alet üzerinde eylemler yapmıştır. Sanatçı, çamur topları yapmış, bazı formları bilinçli olarak deforme etmiş, kazayı provoke etmek adına dairesel tencerenin mükemmel formunu oluşturmuştur. Çalışmalarında gezegensel sistemlere benzeyen şekiller meydana gelmiş, çamur kütlelerinin çömlek duvarına çarpan eserler üretmiştir. Sanatçı tarafından çanağın

⁴ Parsons,

<https://turnercontemporary.org/?s=Seeing+Round+Corners%3A&submit=Search>
12/11/2019

yörüngesinin, çamur kütesinin kesintileri ile deforme olduğu hissi verilerek, el izi ile manipüle edilmişlik hissi bilinçli olarak verilmiştir.⁵

(11)

(12)

(13)

Görsel 11: Ryan LaBar, *'Herhangi Bir Dozda Güvensiz'*, Porselen, 2011

Görsel 12: Ryan LaBar, *'Kadernilik ve Amerikan Rüyası'*, Porselen, 2014

Görsel 13: Ryan LaBar, *'Hakikati Aramak, Korkuyu Bulmak'*, Porselen, 2013

Amerikalı bir sanatçı olan Ryan LaBar, seramik eserleri üretirken, sistemlerin zamanımız, bedenlerimiz ve felsefelerimiz için metaforlar yarattığı, zamanın her şeyi yaşlandırdığı görüşünü taşımaktadır. Bu yaşlanma sonucu sert kenarların yumuşadığını ve yuvarlak kenarların oluşmaya başladığını söyler. Sanatçıya göre zaman, sadece formları değil, fikirleri de test etmektedir. Düşüncelerimizin bazıları gelecekteki atılımların temelini oluştururken, bazıları unutulmaya yüz tutar. Sanatçı sürecinin kavramlar olduğunu düşünmektedir ve bu nedenle de fikirlerini destekleyen formlar üretmektedir.⁶

⁵ Gabriel Orozco, <https://universes.art/en/documenta/2002/binding-brauerei/gabriel-orozco>, 3/12/2019

⁶ Ryan LaBar, <https://www.ryanlabar.com/>, 8/12/2019

(14)

(15)

(16)

Görsel 14: Rafa Perez, 'İsimsiz', porselen ve siyah çamur

Görsel 15: Rafa Perez, 'İsimsiz', porselen renkli çamur

Görsel 16: Rafa Perez, 'İsimsiz', porselen ve siyah çamur

İspanyol sanatçı Rafa Perez'in eserlerinde genellikle daire formunu kullanmasının yanı sıra, işlerini kendisini ve izleyicisini şaşırtmak üzerine kurar. Malzeme için bilinmeyen bir şey yaratır ve pişme esnasında formu değiştirir. Yüksek derecede pişen beyaz porselen ve siyah çamuru bir arada kullanır. Malzemenin farklılığı, pişme esnasında değişken tepkiler vermektedir. Çamur, genişler ve patlamaya başlar, eserin üzerinde volkanik bir görüntü yaratmaktadır. Pişirim esnasında yaşanan bu deformasyon sanatçının öngördüğü bir süreçtir. Bu sırada meydana gelenleri sadece sürprizle açıklamak doğru olmaz. Sanatçı bu deformasyon sürecini kontrollü bir şekilde yaşar. Fırınlama esnasında etkileşime giren kesikler ve katmanlar, sanatçı istediği ölçüde malzemeye yansır. Fakat fırından çıkacak olan her şekilde tahmin edilemez oluşuyla sürprize açıktır. Perez teknik kombinasyonları ile çalışmaktadır. Çamuru doğal haliyle kullandığı formlar oluşturmaktadır.

(17)

(18)

(19)

Görsel 17: Lisa Hellrup, 'Yaymak', 2019

Görsel 18: Lisa Hellrup, 'Karşı', 2019

Görsel 19: Lisa Hellrup, 'Tümsek', 2019

İsviçreli sanatçı Lisa Hellrup, eserlerini üretmeden önce, etrafında olan biteni gözlemleyip onları özümlediğini söyler. Sanatçı, doğaya ve mevsimlerin değişmesine daha yakın yaşamak istediği için yaşadığı şehirden ayrılarak, İsveç'in kırsalında bulunan bir kasaba olan Leksand'a taşınmaya karar vermiştir. Sanatçı çamuru, duyguların geride bıraktığı izleri yorumlamak için bir araç olarak kullanmaktadır. Hellrup'un eseri, narin, aynı zamanda güçlü ve cesurdur, yaşadığı çevreden ve sonrasında onda bıraktığı etkiden ilham alarak, saf beyazın yanındaki karanlık, kaba vuruşlar ve zar zor görünen gölgeler eserlerinde hayat bulmaktadır. Eserleri, kırılmalı ince kenarlar, dağınık kıvrımlar, yüzeyler ve iç mekânlardan meydana gelmektedir. Hellrup, neredeyse bir arada bulunmayan, ama yine de var olan şeyin arayışı içindedir, eserlerinde gizlenmiş olan duygunun ancak görüldüğünde verdiği hissi yakalamaya çalışmaktadır. Sanatçı çoğunlukla dairesel formlarla çalışması doğanın ve duyguların onda bıraktığı izlerden gelmektedir.

Eserlerinde Daire Simgesi Kullanan Türk Sanatçılar

(20)

(21)

(22)

Görsel 20: Buket Acartürk, '*Sınana Sınana*', 2014

Görsel 21: Buket Acartürk, '*Sirkülasyon*', 2018

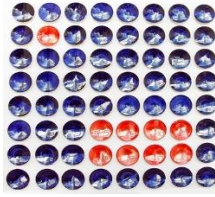
Görsel 22: Buket Acartürk, '*Yeşildi*', 2018

Buket Acartürk eserlerinde karınca sembolünü kullanmaktadır. Sanatçı bu sembolü seçmesindeki sebebi şu şekilde açıklar: “Yüzlerce yıldır Ege'nin iki kıyısında her türlü taşınma serüveninin ana unsurunu amforalar oluşturur. Yüzyıllar boyunca her türlü katı ve sıvı yiyecek taşınması amforalar aracılığı ile yapılmıştır. Bu taşınma serüveni iki yakının medeniyetlerinin de taşınması demek olduğundan, sergide kültürler arası medeniyetlerin etkileşiminin sembolü olarak '*taşınmayı*' temsilen amforalar kullanılmış; taşınmayı da bu işi en iyi yapan sembolik bir simge olarak karıncalar üstlenmiştir. Bu sergi aynı zamanda doğudan batıya göçün, medeniyetlerin taşınmasının,

Anadolu'nun bu taşınma süreçlerinin ana geçiş noktası olmasının da önemine dikkat çekmek kaygısı ile şekillenmiştir” (Acartürk, Arşiv). Sanatçı anlatmak istediği düşünceyi aktarırken, karınca sembolünün yanı sıra daire formunu da sıklıkla kullanmaktadır.

(23)

(24)

(25)

Görsel 23: Zehra Çobanlı, *'Laleler Zamanı'*, Stoeware, 2013

Görsel 24: Zehra Çobanlı, *'Mavinin Gizemi: Tuğraların Yerleştirilmesi'*, 2005

Görsel 25: Zehra Çobanlı, *'Bir gün horoz olmak 40 gün tavuk olmaktan yeğdir'*, 1998

Zehra Çobanlı'nın yerleştirmeleri çoklu formların bir araya gelmesinden oluşur. Sanatçı eserlerinde geçmiş ile gelecek arasında bağ kurmaktadır. Çobanlı, evrensel olana ulaşmak için geleneksel ve yerel olanı düşünmek gerektiğini söyler. Evrensel olabilmek için, yaşanan topraktan yerel ve geleneksel kültürel sembollerimizin izlerini taşımak gerektiğine inanmaktadır. Toplumların kültürleri sanata aktarıldığında, sanatçıları birbirinden ayıran özgün ifadeler hayat bulmaktadır. Sanatçı eserlerinde, vermek istediği ipuçlarıyla, sembollerle ve mesajlarla özgünlüğe ulaşma fikrini, ancak gelenekle birlikte, fakat onu taklit etmeden, kendi özgün yorumları ile bugüne kadar sürdürmüştür. Sanatçı doğayla ve çiçeklerle yalın ilişki içindedir; lalenin, zarif, asil ve sevginin sembolü olarak görüldüğünü, renk ve formun saflığını ortaya çıkaran bir çiçek olduğunu söylemektedir. Tasavvuf geleneğinde çiçek motifinin, 'Allah', 'elif', 'lam' ve 'be' harfleriyle yazıldığı için, Yaradan'ı sembolize ettiğini söyler. Bunun gibi kültürel sembolleri eserlerinde kullanan Çobanlı'nın, genellikle daire formundan yola çıktığı görülmektedir.

(26)

(27)

(28)

Görsel 26: Kemal Uludağ, 'Töre 32', Stoneware-1200 °C, 2016

Görsel 27: Kemal Uludağ, 'Dişli - GearWheel', Stoneware - 1200 °C, 2016

Görsel 28: Kemal Uludağ, 'Girdap', Stoneware-1200 °C, 2008

Kemal Uludağ, kültürlerin içerisinde biriktirdiği değerleri duyumsayarak kendi sanat eserlerine aktarmıştır. Sanatçının eserlerinde kendi kültürünün, geçmişin izlerini görmekteyiz. Ümit Gezin'in diliyle sanatçı: "Bir ağıt kimliğini, bir ayın ve tapınç ritüelini simgesel ve alegorik ifade dilinin zengin katmanları içinde; seramik dokunun tüm gereşel özelliklerini de hissettirerek özgünleştirilmiş bir model şeklinde ortaya koyması; Kemal Uludağ'ın yetkin bir özgün estetik düzlem yakalamasının ötesinde, binlerce yıllık bir ritüeli, toplumsal ve hümanist bir içerik özelliğiyle yansıtabilme başarısını göstermesini sağlayarak onu üst bir çizgiye taşır." Sanatçının içerisinde yaşadığı çok açılımlı hal eserlerine yansımış, kültüründeki geçmiş hikayeleri estetik bir dille eserlerine aktarıp, gelecek nesillerin bilgilenebilmesine katkı sağlamıştır. Sanatçı geçmişle kurduğu bağda ifade aracı olarak dairesel formlar seçmiş, birlikteliğin aktarımını bu yolla vermiştir.

(29)

(30)

(31)

Görsel 29: Şirin Koçak, 'Sırsız Raku Araştırma ve Uygulamaları', 2014

Görsel 30: Şirin Koçak, isimsiz, 2014

Görsel 31: Şirin Koçak, 'Döngü', 2016

Şirin Koçak, daire formunu kullandığı eserlerinde kendi yaşamından izler sergilemektedir. Sanatçı eserlerinde, kimlik ve benlik üzerine araştırmalar yapar. Koçak, kimi zaman parmak izlerini kullanır, kimi zaman yaşamındaki parçalanmaları ele alırken katmanlar oluşturup tekrarlanan semboller kullanmaktadır. Koçak, dairesel bir zemin düzleminde sınırsız kombinasyonlar üretmektedir. Ancak, yaşam bir dönüşüm olarak algılandığında, sonsuz bir çeşitlilik döngüsünü ve sonsuz bir bütünlük döngüsünü daha da algılanabilir (Özgundoğdu, 2014). Sanatçının, 'Döngü' serisi, evrenin yapısı ile ilgili parçaları içinde barındırır. Bu seride, yarım küre şeklinde hazırlanmış formlar üzerinde kendi sınırlarında genişleyen daireler görülür. Bu eserlerde yer alan bütün dairesel çizgiler, tıpkı bir ağacın kesildiğinde görülen ve bize ağacın yaşını gösteren çizgileri gibidir. Yaşanılan her gün, insan hayatına katılan döngüsel bir katman gibidir. Sanatçı biçimlerinde uyguladığı bu katmanların döngüsel ifadesiyle izleyicisini içine çeker, bu yolla izleyicisini an'a davet etmektedir.

Sonuç

İnsanoğlu var olduğu günden bu yana semboller kullanmış ve hala da kullanmaya devam etmektedir. Semboller ifadenin en yalın araçlarından biridir. Semboller incelendiğinde medeniyetlere göre farklılık göstermesine rağmen, bazı sembollerin, özellikle dini olanların, benzerlik gösterdiği görülmektedir. Gökyüzü ve gezegen sisteminin döngüsel hareketi birlikteliğin, bütünlüğün bir sembolü olarak insanlık tarihi boyunca kullanılmıştır. Mükemmel bir temel sembol olan daire, içerisinde bir merkez taşır ve o merkez noktadır. Nokta aslında burada benin temsilidir. Dairede herkes merkezdedir ve dünya o merkezin etrafında dönmektedir. Yaşamda olduğu gibi toplumda da kişi dairesel düzende kendini merkezde görmektedir. Noktayı bir başlangıç olarak kabul edersek, dairede başlangıç aynı zamanda sondur ve aynı zamanda sonsuzdur. Daire kendinde taşıdığı anlamlar sebebiyle insanoğlu için önemli bir sembol olmuştur. Bir bütünün, birlikteliğin sembolü olan daire formu İlk Çağlardan bu yana kullanılmış ve halen kullanılmaya devam etmektedir. Sanatçılar kendi yaşadıkları toplumla etkileşim içindedir, geleneklerinden aldıklarını yaşadıkları zamanla harmanlayıp geleceğe aktarırlar. Kimi zaman da sanatçı merkeze kendini koyar ve kendi belleğinde olanı sunar. Daire sembolünün yaşamdaki önemli yeri, birçok sanatçıların eserlerinde konu olmuştur. Sanatçıların eserlerinde bazen yalın bir form olarak anlam bulan sembol, bazende kültürel öğelerin aktarımına aracılık ettiği görülmektedir. Çoğu zaman yaşamımızdaki yerinin farkında

olmadığımız bu sembol, sanatçılar tarafından sıkça ele alınarak bilinç seviyesine taşınmıştır. Daire formu, insan yaşamında her zaman derin bir yere sahip olmuştur, bu formun gelecek dönemlerde de sanatta önemli bir simge olarak kullanılmaya devam edeceği düşünülmektedir.

Kaynakça

- Acartürk, B. (2019). Kişisel Arşiv.
- Bachelard, G. (2008). *Mekanın Poetikası*. İstanbul: İthaki Yayınları.
- Cassirer, E. (2011). *Sembol Kavramının Doğası*. Ankara: Hece Yayınları.
- Eczacıbaşı Sanat Ansiklopedisi* (1997). 2. Cilt, İstanbul: Yem Yayınları.
- Hançerlioğlu, O. (1976). *Felsefe Ansiklopedisi - Kavramlar ve Akımlar*. Cilt 1, İstanbul: Remzi Kitapevi Yayınları.
- Hockley, L. (2004). *Film Çözümlemesinde Jungcu Yaklaşım*. İstanbul: Es Yayınları.
- Jung, G. C. (2017). *İnsan ve Sembolleri*. İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Koca, S. K. (2010). Genel Hatları ile Kültür ve Sembol İlişkisi. *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 12 (2), 87-94.
- Küçükhemek, M. (2018). Buğday Filminde Ruhsal Gelişim Sembolü Olarak Daire (Mandala). *Mahalle Mektebi*, (40), 100-106.
- New Ceramics (2009). *The European Ceramics Magazine*. Germany, 5.
- Newton, I. (1846). *Newtons Principia, The Mathematical Principles Of Natural*. New York: Daniel Adee.
- Özgündoğdu, F. (2014). Şirin Koçak'ın Seramikleri. *Ceramics Art and Perception*, (109), 62-67. Şirin Koçak Özesciki arşivinden.
- Sennett, Richard (2013). *Gözün Vicdanı*. İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Schmidt, Klaus (2014). *Göbekli Tepe*. İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları.
- http 1: Nietzsche, Bengi Dönüş,
<https://academyofideas.com/2016/02/nietzsche-the-eternal-return-suffering-and-the-affirmation-of-life/>, Erişim Tarihi: 12/10/2019.
- <http://www.kemaluludag.com/yorumlar.asp>, Erişim Tarihi: 1/12/2019.
- <https://www.lisahellrup.com/>, Erişim Tarihi: 9/12/2019.
- <https://www.margakirbis.com/>, Erişim Tarihi: 8/12/2019.
- <https://www.ryanlabar.com/>, Erişim Tarihi: 8/12/2019.
- http://islamicartsmagazine.com/magazine/view/tradition_as_innovation_in_the_fine_art_ceramics_of_zehra_cobanli/, Erişim Tarihi: 1/12/2019.

<https://turnercontemporary.org/?s=Seeing+Round+Corners%3A&submit=Search> Erişim Tarihi: 12/11/2019.

Görsel Kaynakça

- Görsel 1: Nietzsche, <https://dusunbil.com/friedrich-nietzschede-bengi-donus/>, 12/10/2019.
- Görsel 2: Göbekli Tepe, Kişisel Arşiv.
- Görsel 3: Göbekli Tepe, Schmidt, Klaus, Göbekli Tepe, İstanbul: Arkeoloji ve Sanat Yayınları, 2014.
- Görsel 4: İtalya’da yıldız şeklinde surlarıyla Palmanova kent görüntüsü. Jung, G. C. (2017). *İnsan ve Sembolleri*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Görsel 5: Paris’te Place de L’Etoile’de daire şeklinde birleşen bir cadde görüntüsü. Jung, G. C. (2017). *İnsan Ve Sembolleri*, İstanbul: Kabalcı Yayıncılık.
- Görsel 6: Leonardo Da Vinci, Vitruvius Adamı – Vikipedi.
- Görsel 7: Leonardo da Vinci (1508), Leonardo’nun not defterinden bir bölüm, İngiliz Kütüphanesi <https://turnercontemporary.org/?s=Seeing+Round+Corners%3A&submit=Search>, 12/11/2019.
- Görsel 8: Richard Long, (2011), Blaenau Ffestiniog Dairesi, Amgueddfa Cymru Koleksiyonu <https://turnercontemporary.org/?s=Seeing+Round+Corners%3A&submit=Search>, 12/11/2019.
- Görsel 9: William Blake (1820-21), Günlerin Kadim, Fitzwilliam Müzesi, Cambridge, <https://turnercontemporary.org/?s=Seeing+Round+Corners%3A&submit=Search>, 12/11/2019.
- Görsel 10: Gabriel Orozco, <https://universes.art/en/documenta/2002/binding-braueri/gabriel-orozco>, 3/12/2019.
- Görsel 11: Ryan LaBar, <https://www.ryanlabar.com/>, 8/12/2019.
- Görsel 12: Ryan LaBar, <https://www.ryanlabar.com/>, 8/12/2019.
- Görsel 13: Ryan LaBar, <https://www.ryanlabar.com/>, 8/12/2019.
- Görsel 14: Rafa Perez, <https://nathanmullis3.wordpress.com/tag/rafa-perez/>, 5/12/2019.
- Görsel 15: Rafa Perez, New Ceramics, The European Ceramics Magazine, 5/2009.
- Görsel 16: Rafa Perez, New Ceramics, The European Ceramics Magazine, 5/2009.
- Görsel 17: Lisa Hellrup, <https://www.lisahellrup.com/>, 9/12/2019.
- Görsel 18: Lisa Hellrup, <https://www.lisahellrup.com/>, 9/12/2019.

- Görsel 19: Lisa Hellrup, <https://www.lisahellrup.com/>, 9/12/2019.
Görsel 20: Buket Acartürk, Sanatçı Arşivi.
Görsel 21: Buket Acartürk, Sanatçı Arşivi.
Görsel 22: Buket Acartürk, Sanatçı Arşivi.
Görsel 23: Zehra Çobanlı, <http://islamicartsmagazine.com/>, 1/12/2019.
Görsel 24: Zehra Çobanlı, <http://islamicartsmagazine.com/>, 1/12/2019.
Görsel 25: Zehra Çobanlı, <http://islamicartsmagazine.com/>, 1/12/2019.
Görsel 26: Kemal Uludağ, <https://www.galerisoyut.com.tr/kemal-uludag-2016/1/12/2019>.
Görsel 27: Kemal Uludağ, <https://www.galerisoyut.com.tr/kemal-uludag-2016/1/12/2019>.
Görsel 28: Kemal Uludağ, <http://www.kemaluludag.com/yorumlar.asp>, 1/12/2019.
Görsel 29: Şirin Koçak, Sanatçı Arşivi.
Görsel 30: Şirin Koçak, Sanatçı Arşivi.
Görsel 31: Şirin Koçak, Sanatçı Arşivi.